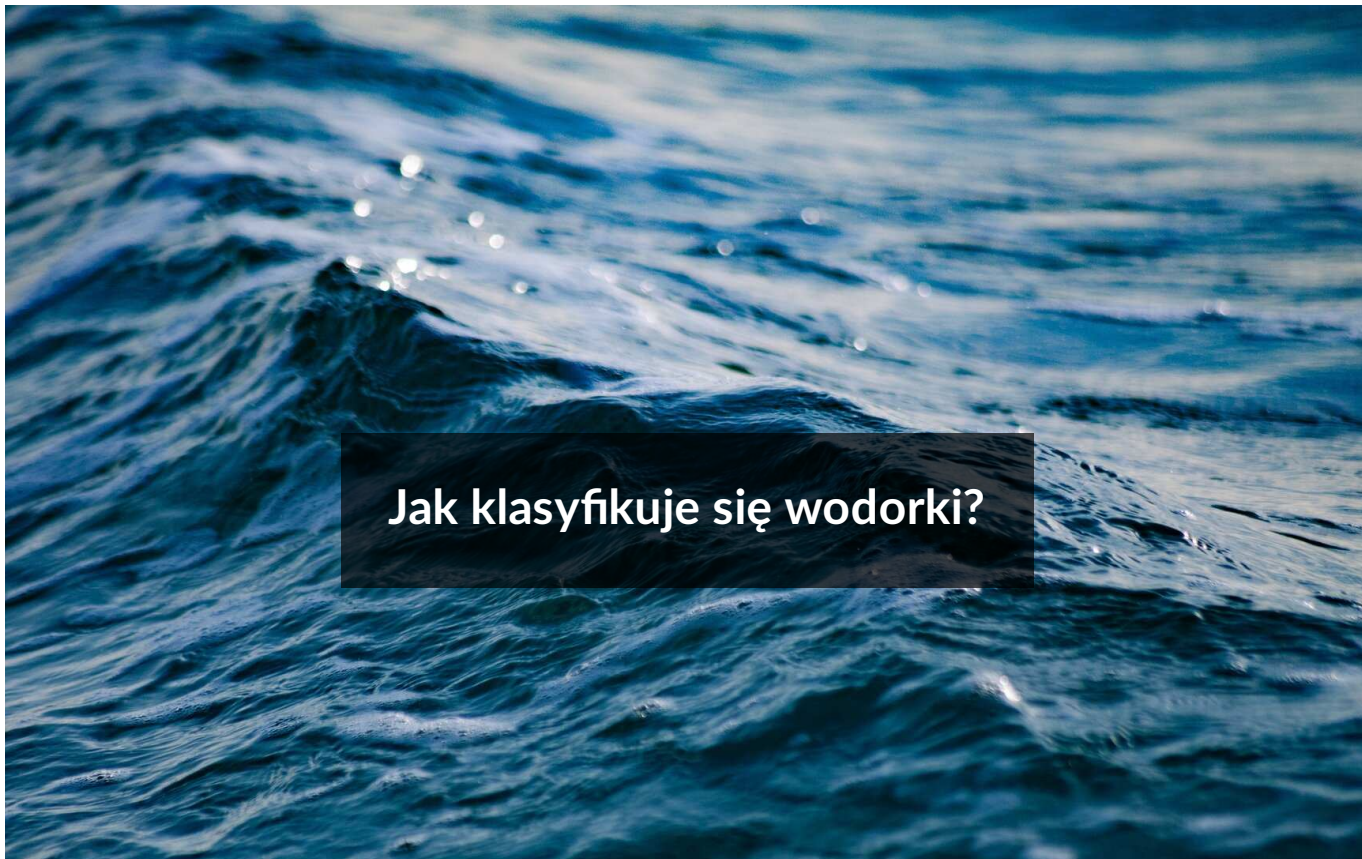

Jak klasyfikuje się wodorki?

- Wprowadzenie
- Przeczytaj
- Mapa pojęć
- Sprawdź się
- Dla nauczyciela

Jak klasyfikuje się wodorki?

Woda to najważniejszy wodorek występujący w przyrodzie. Jest ona zarówno wodorkiem tlenu, jak i tlenkiem wodoru.

Źródło: dostępny w internecie: www.pixapaby.com, domena publiczna.

W chemii znany jest szereg różnych związków dwuskładnikowych. Woda, amoniak, metan to przykłady jednej z takich klas. Czy wiesz, do jakiej grupy związków należą? A może wiesz, jakie są ich rodzaje? Jeśli nie, to koniecznie przejdź do dalszych części e-materiału.

Twoje cele

- Poznasz klasyfikację wodorków.
- Skategoryzujesz wodorki ze względu na ich budowę chemiczną.
- Ocenisz reaktywność wodorków.

Przeczytaj

Wodór stanowi najczęściej spotykany pierwiastek we wszechświecie (89%). Tworzy on dwuskładnikowe (binarne) związki chemiczne z wieloma pierwiastkami. Jednak nie wszystkie **wodorki** są scharakteryzowane.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	
1	H 1,01 1 wodor																He 4,00 2 hel	
2	Li 6,94 3 lit	Be 9,01 4 beryl															Ne 20,18 10 neon	
3	Na 22,99 11 sod	Mg 24,31 12 magnez															Ar 39,95 18 argon	
4	K 39,10 19 potas	Ca 40,08 20 wapń	Sc 44,96 21 skand	Ti 47,87 22 tytan	V 50,94 23 wanad	Cr 52,00 24 chrom	Mn 54,94 25 mangan	Fe 55,85 26 żelazo	Co 58,93 27 kobalt	Ni 58,69 28 nikiel	Cu 63,55 29 miedź	Zn 65,38 30 cynk	Ga 69,72 31 gal	Ge 72,63 32 german	As 74,92 33 arsen	Se 78,97 34 selen	Br 79,90 35 brom	Kr 83,80 36 krypton
5	Rb 85,47 37 ruben	Sr 87,62 38 stront	Y 88,91 39 itry	Zr 91,22 40 cyrkon	Nb 92,91 41 niob	Mo 95,95 42 molibden	Tc 97,91 43 technet	Ru 101,07 44 ruten	Rh 102,91 45 rod	Pd 106,42 46 pallad	Ag 107,87 47 srebro	Cd 112,41 48 kad	In 114,82 49 ind	Sn 118,71 50 cyn	Sb 121,76 51 antymon	Te 127,60 52 tellur	I 126,90 53 jod	Xe 131,29 54 ksenon
6	Cs 132,91 55 ces	Ba 137,33 56 bar	La-Lu lanfaktory	Hf 178,49 72 hafn	Ta 180,95 73 tantal	W 183,84 74 wolfram	Re 186,21 75 ren	Os 190,23 76 osm	Ir 192,22 77 iryd	Pt 195,08 78 platyna	Au 196,97 79 złoto	Hg 200,59 80 rtęć	Tl 204,38 81 tal	Pb 207,2 82 ołów	Bi 208,98 83 bizmut	Po 208,98 84 polon	At 209,99 85 astat	Rn 222,02 86 radon
7	Fr 223,02 87 franc	Ra 226,03 88 rad	Ac-Lr aktynofaktory	Rf 267,12 104 rutherford	Db 268,13 105 dubn	Sb 271,13 106 siaborg	Bh 274,14 107 bohr	Hs 277,13 108 has	Mt 278,16 109 meitner	Ds 281,17 110 darmstadt	Rg 282,17 111 roentgen	Cn 285,18 112 kopernik	Nh 286,18 113 nihon	Fl 289,19 114 flerow	Mc 290,20 115 moskwa	Lv 293,21 116 livermor	Ts 294,21 117 tenes	Og 294,21 118 oganeson
	La 138,91 57 lanfaktory	Ce 140,12 58 cer	Pr 140,91 59 praezetym	Nd 144,24 60 neodym	Pm 144,91 61 promet	Sm 150,36 62 samar	Eu 151,96 63 europ	Gd 157,25 64 gadolin	Tb 158,93 65 terb	Dy 162,50 66 dysproz	Ho 164,93 67 holm	Er 167,26 68 erb	Tm 168,93 69 tul	Yb 173,04 70 iterb	Lu 174,97 71 lutet			
	Ac 227,03 89 aktyn	Th 232,04 90 tor	Pa 231,04 91 protaktyn	U 238,03 92 uran	Np 237,05 93 neptun	Pu 244,06 94 pluton	Am 243,06 95 ameryk	Cm 247,07 96 kury	Bk 247,07 97 berkele	Cf 251,08 98 kaliforn	Es 252,08 99 einstein	Fm 257,10 100 ferm	Md 258,10 101 mendelew	No 259,10 102 nobel	Lr 262,11 103 lawrenc			

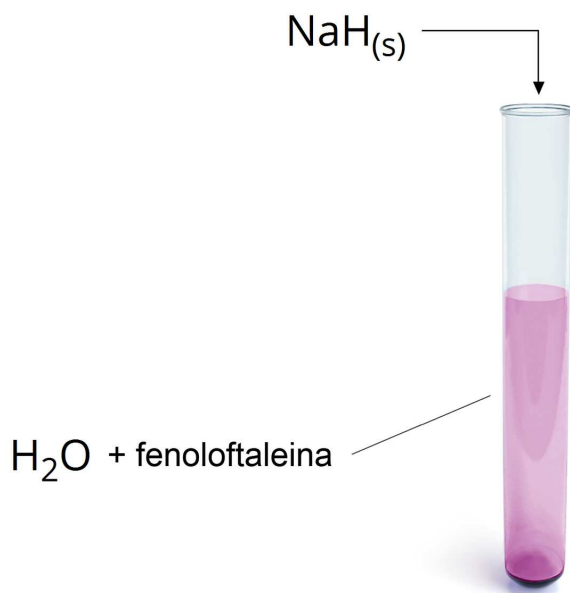
Układ okresowy pierwiastków – elektroujemność

Źródło: GroMar Sp. z o.o., na podstawie W. Mizerski, Tablice chemiczne, Warszawa 2004., licencja: CC BY-SA 3.0.

Jak klasyfikujemy wodorki?

Wodorki metali grup 1. i 2. mają budowę jonową (z wyjątkiem wodorku berylu), są zbudowane z kationów metalu i anionów wodorkowych H^- . W temperaturze pokojowej wodorki te są ciałami stałymi o wysokich temperaturach topnienia. Przykładem wodorku metalu grupy 2. układu okresowego jest wodorek baru o **wzorze** BaH_2 .

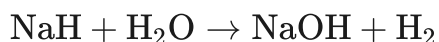

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Obserwacje: Ciało stałe uległo rozтворzeniu, wydzielił się bezbarwny gaz, a roztwór przyjął malinowe zabarwienie.

Wnioski: Wodorek sodu reaguje z wodą z wytworzeniem zasady, dodatkowym produktem reakcji jest wodór.

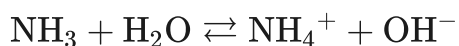
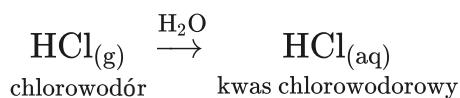
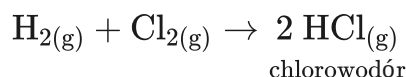
Równanie reakcji w formie cząsteczkowej:

Równanie reakcji w formie jonowej:

Wodorki niemetalu względem wody wykazują często przeciwstawne zachowania. Większość z nich nie wchodzi z wodą w reakcje, a tylko rozpuszcza się w niej, tworząc kwasy beztlenowe, bądź – jak to ma miejsce w przypadku amoniaku – zasadę amonową.

Ważne!

Zapis NH₄OH jest błędny, nie istnieje bowiem wodorotlenek amonu.

Wodorki, podobnie jak tlenki i inne związki chemiczne, możemy podzielić ze względu na charakter chemiczny.

Wodorki dzielimy na:

- kwasowe;
- zasadowe;
- obojętne.

Więcej o tym podziale dowiesz się z kolejnych lekcji.

Przykładem wodorków obojętnych są węglowodory – najprostszy przedstawiciel to metan CH_4 . Cechy pozostałych dwóch grup przedstawiono w tabeli:

Charakterystyka	Wodorki metali		Wodorki niemetalu		
Wodorek	NaH i wodorki pozostałych litowców	MgH ₂ i wodorki pozostałych beryliowców	NH ₃	H ₂ S i wodorki selenu i telluru	i po flu
Zachowanie wodorków wobec wody	reagują z wytworzeniem zasad		rozpuszcza się i dysocjuje – odczyn zasadowy	rozpuszczają się i dysoc kwasowy	
Charakter chemiczny	← zasadowy charakter zasadowy wodorku rośnie			kwasowy charakter kwasowy wo	

Źródło: Pac B., Zegar A., *Podstawy klasyfikacji związków nieorganicznych w teorii i zadaniach*, Kraków 2019.

Słownik

stopień utlenienia

ładunek jonu, w jaki przekształciłby się atom danego pierwiastka, gdyby wszystkie tworzone przez niego wiązania miały charakter jonowy

wodorki

to związki wodoru z innymi pierwiastkami; ze względu na skład wodorki możemy podzielić na:

- wodorki niemetalu – związki, w których wodór występuje na +I stopniu utlenienia

- wodorki metali – związki, w których wodór występuje na –I stopniu utlenienia

wzór sumaryczny

wzór chemiczny, który podaje symbole pierwiastków oraz liczbę ich atomów tworzących dany związek chemiczny, określa skład jakościowy i ilościowy związku chemicznego

Bibliografia

Bieleński A., *Podstawy Chemii nieorganicznej*, t. 1— 2, Warszawa 2010.

Jones L., Atkins P., *Chemia ogólna Cząsteczki materia reakcje*, Warszawa 2016.

Pac B., Zegar A., *Podstawy klasyfikacji związków nieorganicznych w teorii i zadaniach*, Kraków 2019.

Mapa pojęć

Polecenie 1

W jaki sposób klasyfikuje się wodorki? Zapoznaj się z opisem wodorków umieszczonych poniżej, a następnie wykonaj ćwiczenie nr 1, rozbudowując mapę pojęć o inne przykłady wodorków. Sprawdź swoje wiadomości, rozwiązując pozostałe zadania.

Mapa pojęć pt. „*Wodorki*”

Źródło: GroMar Sp. z o.o. oprac. na podst. Bielański, A. *Podstawy chemii nieorganicznej*, Warszawa, 2013. oraz materiału dostępnego na stronie: <http://home.agh.edu.pl>, licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 1

Mapa pojęć pt. „*Przykłady wodorków*”

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zaznacz, które z poniższych zdań są prawdziwe, a które fałszywe.

Zdanie do weryfikacji	Prawda	Fałsz
Wodorki, ze względu na budowę chemiczną, dzielą się na kwasowe, zasadowe i obojętne.	☐	☐
Atomy wodoru w wodorkach występują zawsze na –I stopniu utlenienia.	☐	☐
Wodorki to związki chemiczne, które posiadają wyłącznie wiązania jonowe.	☐	☐
Przykładem wodorku cząsteczkowego o właściwościach kwasowych jest jodowódór.	☐	☐

Ćwiczenie 2

Napisz wzór elektronowy kreskowy siarkowodoru. Określ kształt cząsteczki.

Odpowiedź zapisz w zeszytcie do lekcji chemii, zrób zdjęcie, a następnie umieść je w wyznaczonym polu.

Zaloguj się, aby dodać ilustrację.

Ćwiczenie 3

Sklasyfikuj podane poniżej wodorki.

Wodorki kwasowe

BaH₂

HCl

NH₃

H₂S

KH

CH₄

HF

Wodorki obojętne

Wodorki zasadowe

Ćwiczenie 4

Ćwiczenie 5

Ćwiczenie 6

Napisz w formie jonowej równania reakcji wodorku potasu i wodorku wapnia z wodą.

Odpowiedź zapisz w zeszycie do lekcji chemii, zrób zdjęcie, a następnie umieść je w wyznaczonym polu.

Zaloguj się, aby dodać ilustrację.

Ćwiczenie 7

Wodorek sodu oraz chlorowódor zawierają w swej strukturze jeden atom wodoru. Wodorki te różnią się jednak znacznie właściwościami. Różnice te wynikają m.in. z rodzaju tworzonego przez nich kryształu oraz rodzaju wiązania tworzonego przez atomy budujące te wodorki. Napisz schemat powstawania wiązania w wodorku sodu oraz wzór elektronowo-kreskowy chlorowodoru.

Odpowiedź zapisz w zeszyte do lekcji chemii, zrób zdjęcie, a następnie umieść je w wyznaczonym polu.

Zaloguj się, aby dodać ilustrację.

Ćwiczenie 8

Uzupełnij tabelę dotyczącą wodorków.

grupa układu okresowego pierwiastków	stopień utlenienia względem wodoru	wzór sumaryczny	nazwa wodorku
1	____	____	wodorek sodu
2	____	BaH ₂	____
____	____	BH ₃	____
____	IV	CH ₄	____
15	____	NH ₃	____
____	____	H ₂ S	____
____	____	____	wodorek bromu/bromowodór

Dla nauczyciela

Scenariusz zajęć

Autor: Aleksandra Marszałek-Harych, Krzysztof Błaszczak

Przedmiot: chemia

Temat: Jak klasyfikuje się wodoroki?

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony; uczniowie III etapu edukacyjnego – kształcenie w zakresie podstawowym i rozszerzonym

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

VII. Systematyka związków nieorganicznych. Uczeń:

6) klasyfikuje wodoroki ze względu na ich charakter chemiczny (kwasowy, zasadowy i obojętny); wnioskuje o charakterze chemicznym wodoroku na podstawie wyników doświadczenia; pisze odpowiednie równania reakcji potwierdzające charakter chemiczny wodoroków; opisuje typowe właściwości chemiczne wodoroków pierwiastków 17. grupy, w tym ich zachowanie wobec wody i zasad.

Zakres rozszerzony

VII. Systematyka związków nieorganicznych. Uczeń:

6) klasyfikuje wodoroki ze względu na ich charakter chemiczny (kwasowy, zasadowy i obojętny); projektuje i przeprowadza doświadczenie, którego przebieg pozwoli wykazać charakter chemiczny wodoroku; wnioskuje o charakterze chemicznym wodoroku na podstawie wyników doświadczenia; pisze odpowiednie równania reakcji potwierdzające charakter chemiczny wodoroków; opisuje typowe właściwości chemiczne wodoroków pierwiastków 17. grupy, w tym ich zachowanie wobec wody i zasad.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne

Uczeń:

- klasyfikuje wodorki ze względu na rodzaj wiązań w nich tworzonych;
- klasyfikuje wodorki ze względu na ich reaktywność;
- ocenia reaktywność wodorków;
- wyznaczy wzór wodorku na podstawie składu procentowego.

Strategie nauczania:

- asocjacyjna.

Metody i techniki nauczania:

- dyskusja dydaktyczna;
- burza mózgów;
- analiza materiału źródłowego;
- ćwiczenia uczniowskie;
- mapa pojęciowa;
- technika zdań podsumowujących.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami/tablety, smartfony z Internetem;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- rzutnik multimedialny.

Przebieg zajęć**Faza wstępna:**

1. Zainteresowanie i dyskusja. Nauczyciel pyta uczniów: do jakiej klasy związków należy woda, amoniak, metan? Znaczą inne przykłady?
2. Rozpoznanie wiedzy wyjściowej uczniów. Burza mózgów wokół pytania: jak klasyfikuje się wodorki?
3. Ustalenie celów lekcji. Nauczyciel podaje temat zajęć i wspólnie z uczniami ustala cele lekcji, które uczniowie zapisują w portfolio.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie analizują treści zawarte w e-materiale – zadaniem uczniów jest poznanie pojęcia „wodorki”, ich wzór ogólny i ich klasyfikację. Po wyznaczonym czasie, chętne osoby odpowiadają na pytania nauczyciela, np. Jak definiuje się wodorki? Jak klasyfikuje się wodorki z uwagi na rodzaj tworzonych w nich wiązań? Jak klasyfikuje się wodorki z uwagi na ich reaktywność? Uczniowie podają również przykłady.
2. Uczniowie na forum klasy omawiają zasady tworzenia nazw systematycznych wodorków wg Stocka.
3. Nauczyciel sprawdza wiedzę uczniów z zajęć. W tym celu rysuje lub wywiesza wydrukowany wcześniej model układu okresowego pierwiastków, jak poniżej, a uczniowie podchodzą kolejno do jego biurka i losują karteczki z pierwiastkami chemicznymi. W odpowiednie kratki na plakacie piszą wzory sumaryczne wodorków.
4. Po zakończonej pracy całego zespołu klasowego, nauczyciel prosi uczniów o wykonanie zdjęcia lub przerysowania schematu do zeszytu.
5. Uczniowie analizują mapę pojęciową w parach i wykonują zawarte tam ćwiczenia.
6. Uczniowie samodzielnie sprawdzają swoją wiedzę, wykonując ćwiczenia zawarte w e-materiale – „Sprawdź się”.

Faza podsumowująca:

1. Na zakończenie nauczyciel stosuje narzędzie do oceny stopnia opanowania wiadomości i umiejętności z zastosowaniem termometru przez uczniów. Uczniowie, na skali temperatury, zaznaczają cenkami, w jakim stopniu opanowali zagadnienia, wynikające z zamierzonych do osiągnięcia celów lekcji. Jeżeli ze skali będzie wynikał niski poziom temperatury, uczniowie zastanawiają się, w jaki sposób podnieść swój poziom posiadanej wiedzy?
2. Jako podsumowanie lekcji, nauczyciel może wykorzystać zdania do uzupełnienia, które uczniowie zamieszczają w swoim portfolio:
  - Dziś nauczyłem/łam się...
  - Zrozumiałem/łam, że...
  - Zaskoczyło mnie...
  - Dowiedziałem/łam się...
  - Łatwe było dla mnie...
  - Trudne było dla mnie...
2. Dwa ostatnie zdania oceniają trudność omawianego zagadnienia; dzięki nim uczeń dokonuje samooceny swoich wiadomości i umiejętności.

Praca domowa:

Uczniowie wykonują pozostałe ćwiczenia w e-materiale – „Sprawdź się”.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Mapa pojęciowa może być wydrukowana i wklejona przez uczniów do zeszytu, jako szczegółowa notatka do tematu lekcji.

Materiały pomocnicze:

1. Polecenia podsumowujące (nauczyciel przed lekcją zapisuje je na niewielkich kartkach):

- Jak klasyfikuje się wodorki z uwagi na rodzaj tworzonych w nich wiązań?
- Jak klasyfikuje się wodorki z uwagi na ich reaktywność?
- Co to są wodorki?
- Jakie są zasady tworzenia nazw systematycznych wodorków?

2. Nauczyciel przygotowuje: arkusz A2 z narysowanym termometrem i skalą, cenki.

3. Plansza z układem okresowym pierwiastków chemicznych.